

Dawid Olewnicki

Samodzielna Pracownia Organizacji i Ekonomiki Ogrodnictwa SGGW w Warszawie

Rozwój usług dla gospodarstw ogrodniczych w latach 2001–2006

Wstęp

Ewolucja systemów gospodarczych dokonywała się stopniowo począwszy od feudalizmu, kiedy dominowała gospodarka rolnicza i czynniki produkcji, takie jak ziemia i siła robocza, poprzez kapitalizm z przewagą gospodarki przemysłowej, w której oprócz ziemi i siły roboczej jako istotny czynnik produkcji stał się kapitał, do systemu gospodarki rynkowej, w której przeważającą rolę odgrywają usługi, a czynnikami produkcji są kapitał, know-how oraz wykształcona siła robocza [Piech 2004].

W ostatnim 50-leciu widoczny jest dynamiczny rozwój sektora usługowego, przede wszystkim w krajach gospodarczo rozwiniętych, gdzie w rezultacie w miarę wzrostu dochodów popyt przesuwana się w kierunku usług. Wymownym tego przykładem jest fakt, że dochodowa elastyczność popytu w tych krajach jest większa dla usług niż dla wyrobów [Muhlemann 1997].

P. Mudie i A. Cottam [1998] stwierdzają, że gospodarki najlepiej rozwiniętych krajów funkcjonują głównie na zasadzie usług. W branżach i różnych pionach usługowych pracuje ponad 76% ogółu zatrudnionych w Stanach Zjednoczonych, z czego 65–75% stanowi personel działów usługowych zakładów przemysłowych, zatrudniony w działach analizy rynku, logistyki, konserwacji, wzornictwa, księgowości, finansów, doradztwa prawnego i obsługi personelu.

Na rozwój usług, według A. Payne'a [1998], ma wpływ wiele zmian społeczno-gospodarczych, takich jak dynamiczny rozwój działalności gospodarczej, szkoleniowej, doradczej, a także rozwój turystyki i komunikacji.

Przemiany zachodzące w polskim rolnictwie determinują także rozwój usług w tej sferze. Według M. Łaguny i S. Pilarskiego [1987], wzrost produkcji rolniczej, jak również wzrost poziomu życia ludności wiejskiej stwarzają warunki do rozwoju wszelkiego rodzaju usług, a także wywołują terminowe i sprawne przeprowadzenie prac gospodarskich.

Również w sektorze ogrodniczym obserwuje się w ostatnich latach rozwój różnych rodzajów usług produkcyjnych oraz pośrednio produkcyjnych, co było

tematem niniejszego opracowania. W tym celu przeprowadzono w gospodarstwach sadowniczych i warzywniczych w latach 2006–2007 badania ankietowe, które umożliwiły dokonanie oceny stopnia korzystania z omawianych usług.

W przypadku usług produkcyjnych związanych z typowymi procesami produkcji owoców, warzyw, a także roślin ozdobnych, jak również z procesami przechowywania i przygotowywania produktów do sprzedaży, za główne determinanty rozwoju usług w tej sferze przyjmuje się takie czynniki, jak: sezonowość produkcji i zabiegów, wzrastający stopień specjalizacji gospodarstw i produktywności z jednostki powierzchni, a także dostępności siły roboczej, natomiast determinantami rozwoju usług pośrednio produkcyjnych, takich jak doradztwo ogrodnicze w zakresie technologicznym, ekonomiczno-finansowym oraz prawnym, jest przede wszystkim wzrost liczby gospodarstw specjalistycznych i wielkotowarowych.

Usługi dla rolnictwa

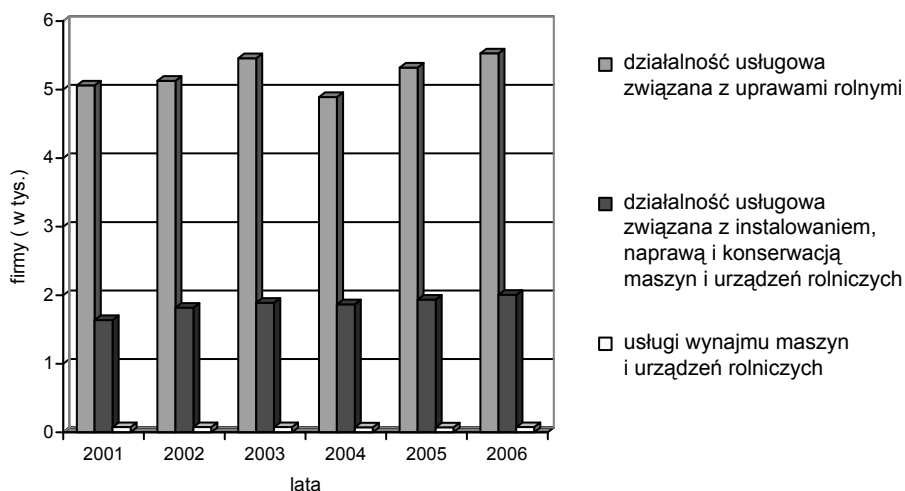
Podstawowymi rodzajami działalności usługowej dla rolnictwa dotyczącej produkcji roślinnej, a w tym również dla gospodarstw ogrodniczych, w latach 2001–2006 według GUS były: działalność usługowa związana z uprawami rolnymi, usługi wynajmu maszyn i urządzeń rolniczych, działalność usługowa w zakresie instalowania, naprawy i konserwacji maszyn i urządzeń rolniczych, usługi doradztwa rolniczego oraz ubezpieczeniowe.

Na podstawie liczby firm świadczących takie usługi wynika, że w większości wymienionych rodzajów działalności usługowej w latach 2001–2006 widoczny był niewielki wzrost lub pozostał podobny poziom liczby firm usługowych (rys. 1).

W przypadku usług związanych z procesami uprawowymi i produkcyjnymi (opryskiwanie roślin, rozsiew nawozów, niszczenie chwastów, uprawa pola itp.) nie stwierdzono znaczącego wzrostu liczby firm usługowych. W omawianym okresie w Polsce funkcjonowało średnio 5 tys. tego rodzaju firm.

W działalności usługowej związanej z instalowaniem, naprawą i konserwacją maszyn i urządzeń rolniczych stwierdzono wzrost liczby firm usługowych z 1600 w 2001 r. do 2000 w 2006 r. W przypadku firm zajmujących się tylko wypożyczaniem sprzętu oraz maszyn rolniczych w latach 2001–2006 funkcjonowało średnio około 75 takich firm w całym kraju.

Wzrosło natomiast znaczenie korzystania z usług doradztwa rolniczego. Według GUS, 588 tys. osób użytkujących gospodarstwa rolne korzystało z usług doradztwa rolniczego w ciągu ostatnich 5 lat, co stanowiło 23,7% ogólnej liczby gospodarstw w Polsce. W grupie gospodarstw małych (do 1 ha) korzystanie z usług doradztwa było niewielkie i wynosiło 4,1%. Wyraźny wzrost korzystania

Rysunek 1

Firmy świadczące usługi produkcyjne dla rolnictwa w latach 2001–2006

Źródło: Badania własne na podstawie danych GUS.

z omawianych usług zaobserwowano wraz ze wzrostem wielkości gospodarstwa. W grupie 10–15 ha z tego rodzaju usług korzystało 50% użytkowników gospodarstw, a w gospodarstwach 50–100 ha – 81,2%. W ciągu omawianego okresu co trzeci użytkownik indywidualnego gospodarstwa rolnego o powierzchni powyżej 1 ha korzystał z usług doradcy rolnego.

Znaczenie usług ubezpieczeniowych w rolnictwie jest w Polsce niewielkie, poza niektórymi ubezpieczeniami majątkowymi, o czym świadczy fakt, że tylko 3% gospodarstw rolnych ma wykupione ubezpieczenie swoich plonów. Jednak od 2010 r. rolnicy, którzy nie ubezpieczą swoich upraw nie będą mogli starać się o pomoc z budżetu państwa w przypadku klęsk żywiołowych, co prawdopodobnie przyczyni się do rozwoju usług z tego zakresu.

Usługi produkcyjne i pośrednio produkcyjne w gospodarstwach ogrodniczych

W ostatnich latach coraz więcej gospodarstw ogrodniczych decydowało się korzystać z oferty zewnętrznych firm usługowych. Głównym powodem mającym wpływ na podejmowanie decyzji o korzystaniu z usług był wzrost liczby gospodarstw o dużej powierzchni produkcyjnej, wyspecjalizowanych w określonym kierunku, co wymuszało na właścicielach tych gospodarstw zastosowanie rozwiązań usprawniających wykonywanie procesów produkcyjnych oraz ich terminowość. Również gospodarstwa o mniejszej powierzchni nie były w stanie

dokonać zakupu drogich specjalistycznych maszyn i urządzeń, co również skłaniało je do korzystania z oferty firm usługowych.

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 2006 i 2007 r. wśród producentów sadowniczych i warzywniczych, których celem była ocena stopnia korzystania z różnego rodzaju usług, są potwierdzeniem powyższych przypuszczeń. Badaniami ankietowymi objęto 70 gospodarstw ogrodniczych. Zostały one podzielone według trzech grup obszarowych ze względu na specyfikę wielkości odróżniającą je od gospodarstw rolniczych. Średnia wielkość gospodarstwa rolniczego w Polsce w 2006 r. wynosiła 9,57 ha, natomiast porównawczo średnie wielkości gospodarstw sadowniczych kształtowały się według GUS w 2007 r. następująco: 77% ogólnej liczby gospodarstw sadowniczych stanowiły sady o powierzchni do 1 ha, 50% powierzchni uprawy sadów znajdowało się w gospodarstwach posiadających co najmniej 5 ha sadów, a 0,25% ogólnej liczby gospodarstw sadowniczych posiadało sady o powierzchni co najmniej 20 ha.

W badaniach ankietowych przyjęto podział gospodarstw według następujących grup obszarowych: a) do 5 ha, b) od 5,1 do 25 ha c) powyżej 25 ha.

Spośród ankietowanych producentów 13% posiadało gospodarstwa do 5 ha, 71,5% pomiędzy 5,1 a 25 ha, natomiast 15,5% powyżej 25 ha. Z tego 56% ankietowanych stanowili sadownicy, 16% warzywnicy, 14% prowadziło produkcję sadowniczą i warzywniczą, a 14% inną specjalistyczną produkcję ogrodniczą. W badanej zbiorowości 77% prowadziło produkcję na gruntach własnych, a 23% na gruntach własnych oraz wdzierżawionych.

Jak wynika z analizy, ponad 80% wszystkich ankietowanych korzystało z usług niezależnie od ich rodzaju – stale lub od 2 do 5 razy w ciągu roku, 6% ankietowanych stwierdzało sporadyczne korzystanie z usług – jeden raz w roku, natomiast 12% w ogóle nie zamawiało usług zewnętrznych firm. Znaczące różnice związane z korzystaniem z usług stwierdzono natomiast w poszczególnych grupach obszarowych (tab. 1).

W gospodarstwach do 5 ha z usług stale korzystało 33% ankietowanych, od 2 do 5 razy w ciągu roku 34%, natomiast 33% ankietowanych wcale nie korzy-

Tabela 1
Korzystanie z usług w gospodarstwach ogrodniczych (w %)

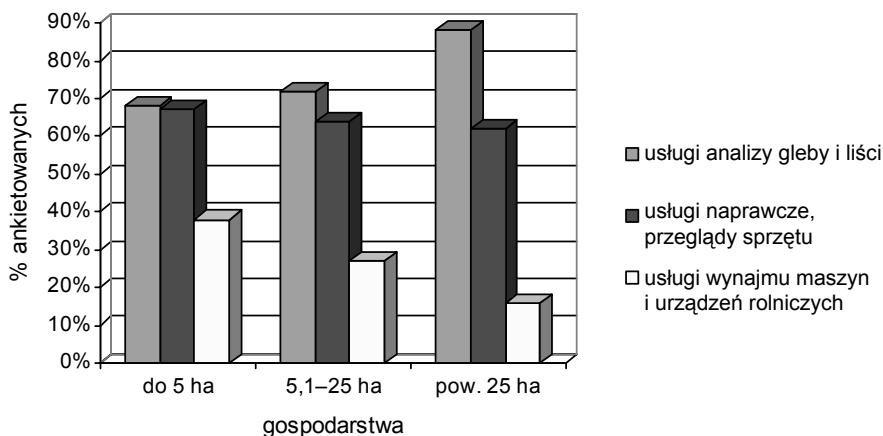
Korzystanie z usług	Powierzchnia gospodarstwa		
	do 5 ha	5,1–25 ha	pow. 25 ha
stale	33	44	60
nie korzysta	33	15	–
1 raz w roku	–	8	–
od 2 do 5 razy w ciągu roku	34	33	40

Źródło: Opracowanie własne według ankiet.

stało z usług. W gospodarstwach w przedziale obszarowym od 5,1 do 25 ha stałe lub od 2 do 5 razy w ciągu roku korzystało 77% ankietowanych, raz w roku 8%, natomiast 15% wcale nie korzystało z usług. W grupie obszarowej powyżej 25 ha wszystkie gospodarstwa korzystały z usług, przy czym 60% ankietowanych korzystało stałe, a 40% od 2 do 5 razy w ciągu roku.

Analizując poszczególne rodzaje usług stwierdzono, że usługi analizy gleby i liści były najczęściej świadczonymi usługami, w gospodarstwach do 5 ha korzystało z nich 68% ankietowanych, w grupie 5,1–25 ha – 71%, natomiast w grupie gospodarstw o powierzchni powyżej 25 ha około 88%, co wskazuje, że wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa wzrasta udział w zamawianiu tego rodzaju usług.

Wyraźnie odwrotną tendencję zaobserwowano w wypadku usług wynajmu maszyn i urządzeń rolniczych (rys. 2), gdzie wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa malało zapotrzebowanie na tego rodzaju usługi. W grupie gospodarstw do 5 ha z tego rodzaju usług korzystało 38% ankietowanych, w grupie 5,1–25 ha – 27%, natomiast w grupie powyżej 25 ha – 15%. Podobnie było także w przypadku korzystania z usług naprawczych i przeglądów sprzętu. W grupie gospodarstw do 5 ha z tych usług korzystało 67% ankietowanych, w grupie gospodarstw od 5,1 do 25 ha – 64%, natomiast w grupie gospodarstw powyżej 25 ha – 61% (rys. 2).

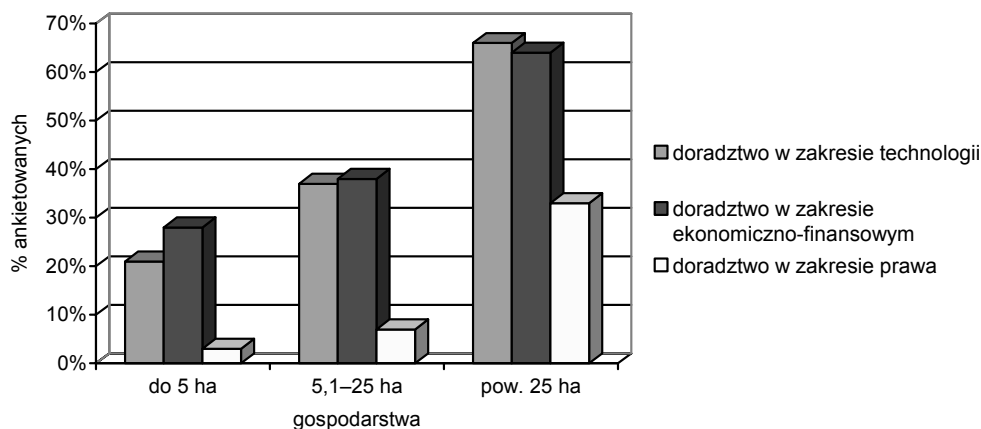
Rysunek 2

Korzystanie z wybranych usług w gospodarstwach ogrodniczych (w %)

Źródło: Opracowanie własne według ankiet.

Usługi doradcze analizowano w trzech zakresach: doradztwa w zakresie technologii, ekonomiczno-finansowym i prawnym (rys. 3). Z usług w zakresie technologii w grupie do 5 ha korzystało 18% ankietowanych, w grupie 5,1–25 ha – 34%, natomiast w grupie powyżej 25 ha – 64%. Z usług w zakresie ekonomicz-

no-finansowym korzystało w grupie gospodarstw do 5 ha 26%, w grupie 5,1–25 ha – 35%, natomiast w grupie powyżej 25 ha – 61% ankietowanych. Z usług w zakresie prawa korzystało 3% ankietowanych w grupie do 5 ha, 5% w grupie 5,1–25 ha, natomiast w grupie powyżej 25 ha – 31%. Również i w usługach doradczych stwierdzono, że wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa wzrasta udział w zamawianiu tego rodzaju usług.

Rysunek 3

Korzystanie z usług doradztwa ogrodniczego w gospodarstwach ogrodniczych (w %)

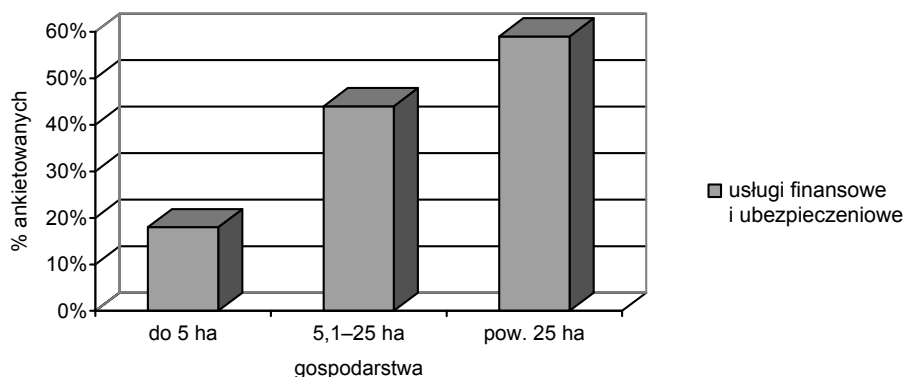
Źródło: Opracowanie własne według ankiet.

Analizując usługi finansowe i ubezpieczeniowe stwierdzono, że w gospodarstwach do 5 ha z tego rodzaju usług korzystało 18% ankietowanych, w gospodarstwach od 5,1 do 25 ha 44%, natomiast w gospodarstwach powyżej 25 ha – 59% (rys. 4). W tym przypadku również stwierdzono zależność, że wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa wzrasta udział w zamawianiu tego rodzaju usług.

Bardzo specyficznymi usługami i typowo związanymi z produkcją sadowniczą są usługi letniego i zimowego cięcia drzew i krzewów owocowych. Cięcie jest jednym z bardziej pracochłonnych zabiegów, wymagających dużych nakładów siły roboczej. Pojawiający się coraz częściej problem z zatrudnieniem siły roboczej skłania producentów do poszukiwania rozwiązań sprawnego i terminowego przeprowadzania tego rodzaju prac w sadzie.

Świadczenie usług cięcia drzew i krzewów owocowych można rozumieć dwójako. Pierwszy sposób to doraźne wynajmowanie pracowników indywidualnych, którzy za odpowiednie wynagrodzenie gotowi są wykonać tą czynność, natomiast drugi sposób to zlecenie prac cięcia specjalistycznej firmie usługowej.

W gospodarstwach sadowniczych stwierdzono duże zróżnicowanie co do korzystania z omawianych usług zarówno zlecanych doraźnym pracownikom,

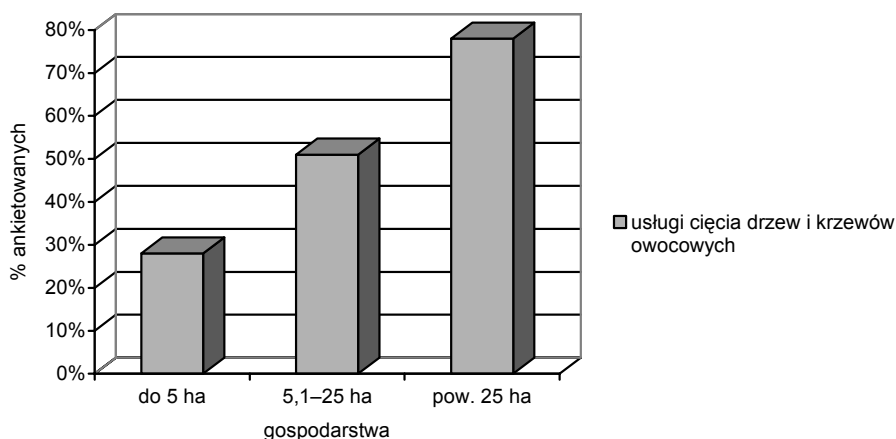

Rysunek 4

Korzystanie z usług finansowych i ubezpieczeniowych w gospodarstwach ogrodniczych (w %)

Źródło: Opracowanie własne według ankiet.

jak i specjalistycznym firmom (rys. 5). W gospodarstwach do 5 ha z takiego rodzaju usług korzystało 28% ankietowanych, w gospodarstwach od 5,1 do 25 ha – 51%, natomiast w gospodarstwach powyżej 25 ha – 78%. Stwierdzono wyraźny wzrost korzystania z usług cięcia drzew i krzewów połączony ze wzrostem powierzchni gospodarstwa. Również w przypadku usług związanych z innymi pracami specjalistycznymi w gospodarstwach ogrodniczych stwierdzono tendencję rosnącą w korzystaniu z usług, wynikającą z rosnącej powierzchni gospodarstwa. W gospodarstwach do 5 ha z usług robocizny przy pracach specjalistycznych korzystało 48% ankietowanych, w gospodarstwach 5,1–25 ha – 60%, natomiast w gospodarstwach powyżej 25 ha – 71% ankietowanych.

Rysunek 5

Korzystanie z usług cięcia drzew i krzewów owocowych w gospodarstwach ogrodniczych (w %).

Źródło: Opracowanie własne według ankiet.

Podsumowanie

Rozwój sfery usługowej jest naturalnym procesem, który postępuje równolegle do zachodzących zmian społeczno-gospodarczych. Ogrodnictwo jako sektor zajmujący się m.in. produkcją żywności jest także poddawany tym zmianom i w efekcie tego przechodzenie z gospodarki typowo produkcyjnej do usługowej postępuje i prawdopodobnie będzie postępowało w dalszym ciągu. Stworzy to na pewno szansę na efektywniejsze i sprawne przeprowadzanie prac w gospodarstwach, jak również może przyczynić się do podniesienia jakości w całej produkcji ogrodniczej.

Wiele czynników w ogrodnictwie determinuje rozwój gospodarki usługowej, jak i samych usług, co staje się siłą napędową tego sektora. Możemy do nich zaliczyć intensyfikację produkcji, sezonowość zabiegów, dostępność siły roboczej. Ważnym elementem mającym wpływ na zamawianie usług jest również wielkość gospodarstwa. Wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw rośnie zapotrzebowanie na większość usług ogrodniczych związanych ze specyfiką produkcji danego gospodarstwa, m.in. usług analizy gleby i liści, usług doradztwa ogrodniczego w zakresie technologii, ekonomiczno-finansowym i prawa, usług finansowych i ubezpieczeniowych, usług cięcia drzew i krzewów owocowych, a także usług siły roboczej przy innych specjalistycznych pracach w gospodarstwach ogrodniczych. Stwierdzono natomiast, że w przypadku takich rodzajów usług, jak usługi wynajmu maszyn i urządzeń rolniczych, usługi naprawcze i przeglądy sprzętu wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa zmniejsza się zapotrzebowanie na tego rodzaju usługi.

Literatura

- ARiMR - <http://www.arimr.gov.pl>
GUS, Polska Klasyfikacja Działalności – Roczniki Statystyczne z lat 2001–2006.
GUS, Wyniki produkcji roślinnej – Badanie sadów, Warszawa 2008.
GUS, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2007.
ŁAGUNA M., PILARSKI S., *Ekonomika obrotu rolnego i organizacja usług: zagadnienia wybrane*. Wydawnictwo ART, Olsztyn 1987.
MUDIE P., COTTAM A., *Usługi – Zarządzanie i marketing*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
MUHLEMANN A., *Zarządzanie: produkcja i usługi*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
PAYNE A., *Marketing usług*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998.
PIECH K., *The knowledge – based economy in transition countries*, University College London. London 2004.

Development of Market Services for Horticultural Farms in the Period 2001–2006

Abstract

Development of market services in horticulture, both production and indirectly production type services depend on many factors. First of all these are economical factors like farm size, level of farm specialisation, labour availability and intensification of production. In connection with that there were made an attempt of development assessment as well as demand for production and indirectly production services for horticultural farms on the basis of farmers opinion pull.

The survey shows relationship between the size of the horticultural farm and amount of services ordered by agricultural or horticultural holdings as well as between the size of the horticultural farm and types of requested services.

Analysis of the market services in agricultural and horticultural sector for the period 2001–2006 in Poland also was presented in the article.

